

Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen

Valtioneuvoston demokraatiapoliittisen
selonteon 2014 tiivistelmä selkosuomeksi

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Avoim ja yhdenvertainen osallistuminen

Valtioneuvoston demokratiapoliittisen
selonteon 2014 tiivistelmä selkosuomeksi

Mukautus Pertti Rajala
Julkaisu on tehty yhteistyössä
Selkokeskuksen kanssa.

SISÄLLYS

1	Johdanto:	
	Kohti kansalaisten parempia mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon	2
2	Edustuksellinen demokratia ja toimenpiteitä sen parantamiseksi	3
3	Suoran demokratian muodot	5
4	Avoin hallinto ja vuorovaikutus	6
5	Vireää kansalais- ja järjestötoimintaa	7
6	Demokratiakasvatukseen monipuolisuutta	8
7	Suomi ja kansainvälinen demokratiatyö	9
8	Selonteon linjaukset	10

1 Johdanto: Kohti kansalaisten parempia mahdollisuuksia osallistua päättöksentekoon

Demokratia tarkoittaa kansanvaltaa.

Demokratiapoliittinen selonteko on asiakirja, joka kuvaa demokratian haasteita ja mahdollisuuksia Suomessa. Selonteon on valmistellut valtioneuvosto eli maan hallitus. Selonteko annetaan eduskunnalle nyt ensimmäisen kerran.

Demokratian suurimpana haasteena voidaan pitää sitä, että äänestysaktiivisuus on laskenut. Kansalaiset eivät äänestä vaaleissa yhtä innokkaasti kuin ennen. Tuoreet tutkimukset osoittavat kuitenkin, että kansalaisten tyytyväisyys demokratian toimivuuteen on kasvamassa. Myös nuorten kiinnostus politiikkaan on kasvussa. Se ei kuitenkaan välttämättä merkitse sitä, että äänestysaktiivisuus lisääntyisi nopeasti.

Demokratiapoliittinen selonteko tarjoaa eduskunnalle, kansalaisille ja muille toimijoille mahdollisuuden käydä keskustelua demokratiaa koskevista tavoitteista ja keinoista.

2 Edustuksellinen demokratia ja toimenpiteitä sen parantamiseksi

Suomessa on edustuksellinen demokratia. Edustuksellisessa demokratiassa kansalaiset valitsevat vaaleilla päätöksentekijät keskuudestaan. Valitut edustajat ovat vastuussa äänestäjille siitä, että he tekevät kansalaisten kannalta onnistuneita ja hyvin harkittuja päätöksiä.

Jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt 18 vuotta, on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksissä sekä asettua ehdolle vaaleissa. Valtiollisia vaaleja ovat eduskuntavaalit, presidentinvaalit ja Euroopan parlamentin vaalit.

Jokaisella 18 vuotta täyttäneellä Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä. Kunnallisvaaleissa valitaan edustajat kunnanvaltuustoihin.

Jotta edustuksellinen demokratia toimisi paremmin, vaalien järjestämistapaa täytyisi kehittää. Tiheään järjestettävät vaalit aiheuttavat vaaliväsymystä puolueissa ja äänestäjissä. Puolueiden puoluesihteerit ovatkin tehneet esityksen, että kaikki kansalliset vaalit pidettäisiin aina huhtikuun kolmantena viikonloppuna. Pyrkimys on, että eri vaalit eivät osuisi samalle vuodelle. Näin myös vaalien ajankohta olisi helpompi muistaa.

Ennakköänestyspaikkoja tulisi myös lisätä. Tavoitteena on, että äänestäminen olisi äänestäjille mahdollisimman vaivatonta.

Äänestysaktiivisuutta voisi osaltaan lisätä myös äänestystapojen monipuolistaminen. Nettiäänestys helpottaisi äänestämistä ja voisi lisätä nuorten osallistumista vaaleihin. Nettiäänestyksen ohella tulisi selvittää myös kirjeäänestyksen käyttöönotto. Molemmat äänestystavat parantaisivat erityisesti vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia äänestää. Nettiäänestämässä on kuitenkin sekä vaalisalaisuuteen että tietoturvallisuuteen liittyviä haasteita.

Tiedotusta vaaleista ja oikeuksista osallistua niihin tulisi edelleen lisätä internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Esimerkiksi nuoret hakevat tietoa internetistä ja sosiaalisesta mediasta. Myös maahanmuuttajien osallistumiseen täytyy kiinnittää enemmän huomiota.

3 Suoran demokratian muodot

Kansalaisilla on halua osallistua päätöksentekoon nykyistä enemmän suoran demokratian keinoin. Suoran demokratian keskeisiä vaikutuskeinoja ovat kansanäänestykset, kansalaisaloitteet ja kuntalaisaloitteet, joissa kansalaiset voivat suoraan osallistua päätöksentekoon.

Kansalaisaloite ja kuntalaisaloite ovat aloitteita, joita kansalaiset voivat esittää valtion tai kunnan päättäjille. Päättäjät käsittelevät aloitteet ja tekevät tarvittaessa päätöksiä niiden pohjalta. Kansalaisaloitteet vilkastuttavat poliittista keskustelua, lisäävät kiinnostusta politiikkaa kohtaan ja voivat nostaa äänestysaktiivisuutta.

Suomessa valtiolliset ja kunnalliset aloitteet ja kansanäänestykset ovat neuvoo-antavia. Se tarkoittaa, että poliittiset päätöksentekijät tekevät lopulliset päätökset kansanäänestyksessä olleista asioista.

Tavoitteena on helpottaa kunnallisten neuvoo-antavien kansanäänestysten pitämistä. Kunnallisten kansanäänestysten järjestäminen internetissä ja vaalien yhteydessä voi nostaa myös kunnallisvaalien kiinnostavuutta ja äänestysaktiivisuutta.

4 Avoin hallinto ja vuorovaikutus

Toimiva demokratia edellyttää sitä, että asiat valmistellaan avoimesti. Valmistelusta on kerrottava kansalaisille. Myös kansalaisia ja kansalaisjärjestöjä on kuultava valmistelun aikana.

Kansalaisille tulisi taata mahdollisuudet hyödyntää hallinnon tuottamia tietoja. Jos esteettömiä osallistumiskanavia ei kehitetä tai niiden käyttöön ei ole tarpeeksi koulutusta, eri väestöryhmien osallistuminen tulee eriarvoiseksi.

Oikeusministeriöllä on sähköisiä verkkopalveluja kansalaisaloitteiden ja kuntalaisaloitteiden tekemiseen. Ne löytyvät internetistä sivuilta www.kansalaisaloite.fi ja www.kuntalaisaloite.fi.

Kansalaisten ja järjestöjen kuulemiseen liittyvät verkkopalvelut ovat osoitteissa www.otakantaa.fi ja www.lausuntopalvelu.fi.

5 Vireää kansalais- ja järjestötoimintaa

Kansalaistoiminta ja järjestöjen toiminta ovat tärkeä osa yhteiskuntaa.

Kansalaisjärjestöt tarjoavat hyvän mahdollisuuden kansalaisten vaikuttamiselle ja osallistumiselle.

Niillä voi olla suuri merkitys esimerkiksi maahanmuuttajien yhteiskunnallisen osallistumisen ja vertaistuen kanavana.

Kansalaisjärjestöjen toiminta perustuu niiden yleishyödylliseen luonteeseen. Järjestöjen palvelutoiminnan tarkoitus nousee niiden aatteellisesta perustasta. Ne eivät tavoittele taloudellista voittoa.

Uudenlaiselle vuoropuhelulle ja yhdessä tekemiselle on selkeä tarve. Tarvitaan julkisen sektorin, järjestöjen ja yksityisen sektorin yhteistoimintaa. On kokeiltava uusia tapoja toimia ja jaettava taloudelliset voimavarat niin, että uusia toimintatapoja voidaan toteuttaa.

6 Demokratiakasvatukseen monipuolisuutta

Suomalaisten yleinen poliittinen tietämys vaaleista ja poliittisesta järjestelmästä on kohtuullisella tasolla.

Parhaiten demokratiakasvatusta on toteutettu lukioissa. Suurimmat kehittämistarpeet ovat perusopetuksen 1-6 luokilla ja ammatillisessa peruskoulutuksessa. Selvitysten mukaan lasten ja nuorten osallistumista edistäviin asenteisiin ja toimintatapoihin voidaan vaikuttaa sitä paremmin, mitä varhemmin asioita opetetaan. Oppilaiden tulisi saada koulussa enemmän osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia.

Aikuisille demokratiakasvatusta tarjotaan kansalaisopistoissa, kansanopistoissa, kesäyliopistoissa ja opintokeskuksissa.

Järjestöjen ja lähiympäristön rooli demokratiakasvatuksessa on myös merkittävä.

7 Suomi ja kansainvälinen demokratiatyö

Demokratia ei toteudu kaikkialla maailmassa.
Esimerkiksi demokratiaan kuuluvat sananvapaus
ja kokoontumisvapaus eivät vallitse kaikkialla.

Suomi tukee ihmisoikeuksia edistävien,
demokraattisten ja vastuullisten yhteiskuntien
kehittymistä erityisesti pitkäaikaisissa kumppanimaissaan.
Demokratiatyössä pyritään vahvistamaan
demokraattisia toimintatapoja, kansalaisyhteiskunnan
toimintavalmiuksia sekä kansalaisten kykyä
puolustaa oikeuksiaan.

Suomen tavoitteena on syrjinnän poistaminen.
Sen lisäksi tärkeää on avoimuuden
ja osallistumisoikeuksien lisääminen.
Suomi painottaa myös naisten osallistumisoikeuksia.
Entistä tärkeämpää on tukea sellaista toimintaa,
joka edistää demokratiakehitystä ja
ihmisoikeuksia.

8 Selonteon linjaukset

Valtioneuvosto on tehnyt 23 linjausta demokratian edistämisestä. Valtioneuvosto laatii myöhemmin toimintaohjelman linjausten toteuttamisesta.

Linjaus 1: Toimintaohjelma vahvistamaan demokratiaa

Valtioneuvosto laatii selonteon pohjalta toimintaohjelman demokratian vahvistamiseksi, toimenpiteiden seuraamiseksi ja arvioimiseksi. Valtioneuvoston demokratiapoliittista työtä tuetaan myös tutkimuksen keinoin.

Linjaus 2: Yhteiskunnallista keskustelua ja aktiivista vuoropuhelua

Hallitus pyrkii edistämään demokratiasta käytävää keskustelua ja vuoropuhelua eri toimijoiden välillä, tiedotusvälineet mukaan lukien.

Linjaus 3: Toimivampi vaalijärjestelmä ja äänestysaktiivisuus nousuun

Eduskuntapuolueiden puoluesihteerit ovat esittäneet, että valtiolliset vaalit ja kunnallisvaalit järjestetään samana päivänä. Tämän esityksen valmistelua jatketaan.

Selvitetään mahdollisuuksia kirje- ja nettiäänestyksen käyttöönottoon. Valmistelussa otetaan huomioon tietoturvaan liittyvät haasteet.

Kuntia kannustetaan lisäämään äänestyspaikkoja ja perustamaan niitä sellaisiin paikkoihin, joissa ihmiset muutenkin liikkuvat.

Parannetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia matkustaa äänestyspaikalle. Huolehditaan myös siitä, että äänestyspaikat ovat esteettömiä.

Toteutetaan eduskuntavaalien yhteydessä tutkimus, jossa selvitetään äänestysaktiivisuutta, kansalaisten osallistumista ja vaalijärjestelmän toimivuutta. Tämän lisäksi on tärkeää arvioida demokratian toimivuutta myös sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Linjaus 4: Selkeää vaalitiedotusta

Jatketaan vaalitiedotuksen kehittämistä. Erityisenä kohderyhmänä ovat nuoret ja muut ryhmät, joiden äänestäminen ja muu osallistuminen on ollut vähäistä. Lisätään viestintää eri kielillä ja jatketaan maahanmuuttajajärjestöjen ja -toimijoiden välistä yhteistyötä.

Lisätään viestintää kevään 2014 eurovaaleista. Kerrotaan Euroopan parlamentista ja siellä toimivista poliittisista ryhmistä. Kerrotaan kotimaisista puolueista sekä niiden yhteyksistä Euroopan tason puolueisiin.

Parannetaan vaalitiedotuksen ja puolueiden vaalimainonnan esteettömyyttä.

Linjaus 5: Toimiva luottamushenkilöjärjestelmä ja tehokas vaikuttaminen paikallistasolla

Tuetaan kuntien luottamushenkilöiden toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia. Edistetään luottamushenkilöinä toimivien naisten ja miesten tasa-arvoisia mahdollisuuksia yhdistää luottamustehtävien hoito, työ ja perhe-elämä.

Linjaus 6: Tasa-arvoista päätöksentekoa

Edistetään naisten ja miesten tasapuolista edustusta valtion ja kuntien päätöksentekoelementeissä. Kannustetaan puolueita edistämään sukupuolten tasa-arvoa ehdokasasettelussa ja silloin, kun ne täyttävät luottamustoimia.

Linjaus 7: Lapset ja nuoret mukaan päätöksentekoon

Kuntien tulisi laatia kunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen toimintaohjelma. Ohjelmassa tulee ottaa huomioon myös alle 18-vuotiaiden mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Velvoitetaan kunnat asettamaan nuorisovaltuusto tai vastaava vaikuttajaryhmä.

Lisäksi selvitetään, voisiko kunnallisen kansanäänestysaloitteen ja kansalaisaloitteen ikärajan laskea 15 vuoteen.

Linjaus 8: Osallistuvia maahanmuuttajia

Kannustetaan kuntia sekä ely-keskuksia (elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia) tehostamaan toimenpiteitä, joilla edistetään maahanmuuttajien yhteiskunnallista osallistumista. Tätä työtä tehdään yhteistyössä maahanmuuttajatyötä ja monikulttuurisuustyötä tekevien toimijoiden kanssa.

Kannustetaan puolueita kiinnittämään huomiota maahanmuuttajien asemaan, kun ne asettavat ehdokkaita vaaleihin ja täyttävät luottamustoimia.

Linjaus 9: Enemmän kunnallisia kansanäänestyksiä

Tehdään mahdolliseksi kunnallisten neuvoa-antavien kansanäänestysten järjestäminen vaalien yhteydessä.

Valmistellaan kunnallisen kansanäänestyksen järjestämistä verkossa. Valmistelussa kiinnitetään erityistä huomiota tietoturvakysymyksiin.

Linjaus 10: Parempia kansalais- ja kuntalaisaloitepalveluita

Seuraavan hallituskauden aikana tehdään arvio, miten kansalaisaloitelaki on toteutunut. Samalla selvitetään, miten osallistuminen verkon välityksellä on toiminut. Turvataan voimavarat näiden palvelujen kehittämiseen.

Linjaus 11: Avoimempaa hallintoa

Tehdään hallitusohjelman toimeenpanon seuranta ja arviointi avoimeksi verkossa.

Uudistetaan valtioneuvoston sähköinen hankerekisteri (HARE) siten, että sitä on helpompi käyttää. Uudistuksessa otetaan huomioon rekisterin yhteentoimivuus hallinnon kuulemis- ja osallistumispalvelujen kanssa. Samalla rekisteri palvelisi myös kansalaisten tiedonsaantia.

Ollaan mukana kansainvälisessä yhteistyössä uusien toimintamallien kehittämiseksi niin, että kansalaiset saadaan jatkossa aidosti mukaan hallinnon ja sen toiminnan suunnitteluun.

Linjaus 12: Vuorovaikutuksellista viestintää

Kehitetään valtionhallinnon viestintää siten, että se on entistä vuorovaikutteisempaa, kieleltään selkeää ja esteetöntä. Tehdään selvitys valtionhallinnon toimintaperiaatteista sosiaalisessa mediassa. Vahvistetaan viestintää ja vuorovaikutusta kunnissa lisäämällä uuteen kuntalakiin verkkoviestintää koskevia säännöksiä.

Linjaus 13: Avoimemmat hallinnon tiedot

Jatketaan hallinnossa olevien tietojen avaamista sellaisiksi, että ne ovat vapaasti saatavilla verkossa. Perustietojen tulee olla maksuttomia.

Linjaus 14: Yhteistyötahojen mukaanotto valmisteluun

Lainvalmistelussa ja kehittämishankkeissa otetaan huomioon eri yhteistyötahojen yhdenvertainen ja esteetön osallistuminen ja kuuleminen.

Otetaan kuuleminen osaksi ministeriöiden ohjaus- ja johtamisjärjestelmiä ja kehitetään siihen tukipalveluita.

Ministeriöiden hankkeiden valmistelussa käytetään otakantaa.fi- ja lausuntopalvelu.fi-palveluja.

Kehitetään järjestöjen ja yhteistyötahojen kuulemista myös EU-asioiden valmistelussa.

Varmistetaan, että maahanmuuttajien näkemykset saadaan osaksi valmistelua erityisesti heidän elinolojaan koskevissa asioissa. Tämä tapahtuu maahanmuuttajayhteisöjen kautta.

Linjaus 15: Tasa-arvoinen valmistelu ja kuuleminen

Ministeriöt edistävät sukupuolten tasa-arvoa lainvalmistelussa ja kuulemisten järjestämisessä. Ne muun muassa kutsuvat kuulemisiin järjestöjä, joilla on tuntemusta tasa-arvoasioista. Työryhmien perustamisessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että tasa-arvolain kiintiösäännöksiä noudatetaan.

Linjaus 16: Hallituksen tulevaisuuskeskustelut

Otetaan käyttöön tulevaisuuskeskustelut, jotka käydään aina tulevaisuusselonteon valmistelun yhteydessä. Tulevaisuuskeskusteluissa kansalaiset ja kansalaisjärjestöt pääsevät keskustelemaan tulevaisuuden haasteista ja kehittämistarpeista.

Linjaus 17: Paremmat toimintaedellytykset kansalaisyhteiskunnalle

Parannetaan kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä. Se tapahtuu selkeyttämällä ja yhtenäistämällä järjestöille myönnettävien tukien hakemista ja lisäämällä niihin liittyvää neuvontaa.

Järjestöjen toimintaedellytyksiä tuetaan muun muassa suuntaamalla Raha-automaattiyhdistyksen rahoitusta enemmän laajoihin avustusohjelmiin ja kehittämällä sähköistä hakua.

Linjaus 18: Lisää avoimuutta, vuorovaikutusta ja tasa-arvoa kansalaisyhteiskuntasuhteisiin

Varmistetaan, että ministeriöillä on toimintaohjelma kansalaisyhteiskuntasuhteista. Se voi koskea pelkästään kansalaisjärjestöjä tai sisältää kansalaisjärjestöt ja muun kansalaisyhteiskunnan toiminnan. Ministeriöt lisäävät ohjelmaansa tasa-arvon edistämiseen liittyvät tavoitteensa.

Linjaus 19: Vapaaehtoistyön edellytysten kehittäminen

Asetetaan työryhmä, joka selvittää vapaaehtoistyön lainsäädännön ja ohjeiden kehittämistarpeita.

Linjaus 20: Demokratiakasvatuksella nuoret osallistumaan ja vaikuttamaan

Kehitetään koulujen opetusta siten, että se vahvistaa oppilaiden yhteiskunnallista osallistumista.

Kehitetään edelleen oppilaskuntien toimintaa.

Vahvistetaan kodin, koulun ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä demokratiakasvatuksessa.

Kehitetään demokratiakasvatuksen sisältöjä opettajien koulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa.

Lisätään koulujen ja päättäjien vuorovaikutusta. Olisi toivottavaa, että kuntien ja valtion poliittiset päättäjät ja virkamiehet kävisivät kouluissa kertomassa yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta.

Käynnistetään nuorisolain uudistus, jossa arvioidaan nuorten osallisuutta koskevien säännösten toimivuutta.

Linjaus 21: Suomi korostaa erityisesti naisten sekä heikoimmassa asemassa olevien väestöryhmien oikeuksia ja osallistumismahdollisuuksia

Suomi painottaa syrjinnän poistamiseen liittyviä kysymyksiä kansainvälisessä toiminnassaan, kehitysyhteistyössä ja muussa taloudellisen tuen antamisessa.

Linjaus 22: Suomi tukee kansalaisyhteiskunnan roolia sekä avoimuuden lisäämistä kansainvälisessä päätöksenteossa

Suomi toimii siten, että kansalaisjärjestöjen osallistumismahdollisuudet lisääntyvät ja nykyistä avoimempi valmistelu ja päätöksenteko kehittyvät kansainvälisissä järjestöissä. Sananvapaus ja itsenäinen tiedonvälitys ovat keskeinen osa demokratian kansainvälistä vahvistumista.

Linjaus 23: Suomen demokriatiipolitiikkaa tehdään samansuuntaisesti kotimaassa ja kansainvälisesti

Kotimaisen demokriatiipolitiikan ja Suomen kansainvälisen demokriatiitoiminnan perustana ovat kansainväliset säännöt sekä omaan perustuslakiimme ja lainsäädäntöömme sisältyvä demokriatiianäkemyks.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.om.fi